

**ŞİİR ÇEVİRİSİNDE KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR: PARMAKSIZ'IN SEÇME
ŞİİRLERİNİN FRANSIZCAYA ÇEVİRİLERİ ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME**

Dr. Öğr. Üye Ceylan YILDIRIM*

Burak DURMUŞ**

ÖZ

Geçmişten günümüze, genel olarak, şiir çevirisinin olanaklılığı / olanaksızlığı şeklinde iki kutuplu tartışmalar süregelse de şiir çevirisi, mevcut örnekleriyle somut bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, şiir çevirisinin zorlukları, çeviri sürecinde ciddi sorunlara neden olmaktadır. Bu çalışmanın amacı, kendi çeviri deneyimimiz aracılığıyla, şiir çevirisinde karşılaşılan zorlukları açığa çıkarmak ve çevirmen kararlarımızı etkileyen çeviri yaklaşımımızı ortaya koymaktır. Çalışmanın önemi, şiir çevirisi deneyimimize dayanan böyle bir çalışmanın çıktılarını paylaşarak çeviri alanına, daha özelde şiir çevirisine katkı sağlama çabamızdan kaynaklanmaktadır. Çalışmada yapılan değerlendirme, Parmaksız'ın tarafımızdan seçilen 33 şiiri ile bu şiirlerin Fransızca çevirilerini içeren, *Dinle Kuşların Sesini / Écoute le chant des oiseaux* başlıklı Türkçe-Fransızca iki dilli şiir derlemesindeki şiirleri kapsamaktadır. Türkçeden Fransızcaya şiir çevirisinin önündeki zorluklar neler olmuştur? Karşılaşılan sorunlara çözüm bulunabilmiş midir? Sorunların çözümünde hangi yöntemlere başvurulmuştur? Yapılan değerlendirme neticesinde, çeviri sürecinde, özellikle şaire özgü kavramlar ile bazı kültürel kavramların sorun yarattığı görülmüştür. Türkçe ve Fransızcanın sesbilim, biçimbilim ve sözdizimsel yapılarının farklı olması, Türkçe şiirlerdeki ahengin, ritmin, şiirsel deyiş tavrının ve dize yapısı öğelerinin Fransızca çevirilerde korunarak aktarılmasında sorunlara neden olmuştur. Tüm bu sorunlara rağmen, estetik iletim ölçüt alınarak, şiirlerin kaynak dilde yarattığı etkinin erek dilde yaratılmasına özen gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Parmaksız, şiir çevirisi, çeviri yaklaşımı, estetik iletim, çeviride yaratıcılık.

**DIFFICULTIES IN POETRY TRANSLATION: AN EVALUATION ON THE
TRANSLATIONS OF PARMAKSIZ'S SELECTED TURKISH POEMS INTO FRENCH
ABSTRACT**

From past to present, in spite of ongoing two-pole debates in terms of the possibility / impossibility of translation of poetry, poetry translation is a concrete reality with its existing examples. However, the difficulties of translation of poetry cause serious problems in the translation process. The aim of this study is to reveal the difficulties encountered in translation of poetry through our own translation experience and to introduce our translation approach that affects our decisions during the translation. The importance of this study stems from our effort to contribute to the translation field and more specifically to the translation of poetry by sharing the outputs of such a study based on our experience in poetry translation. The scope of this study is limited to the poems in the Turkish-French bilingual poetry collection titled *Dinle Kuşların Sesini*

* Hacettepe Üni. Edebiyat Fak. Mütercim-Tercümanlık Bölümü, ceylanceylanceyli@gmail.com, Orcid ID: 0000-0001-8456-0299

** Hacettepe Üniversitesi, Öğrenci, burak.durmus@hacettepe.edu.tr, Orcid ID: 0000-0002-3964-9005

/ *Écoute le chant des oiseaux (Listen to the song of birds)*, composed of 33 poems of Parmaksız selected by us and their French translations. What were the difficulties in translating poetry from Turkish to French? Were the problems encountered during the translation process resolved? What methods were used to resolve these problems? As a result of the evaluation within the framework of this study, it was observed that some cultural concepts, especially poet-specific concepts, caused problems in the translation process. It was also seen that the difference between the phonological, morphological and syntactic structures of Turkish and French languages had caused problems in the transmission of the harmony, rhythm, poet's poetic style and stylistic structure of Turkish poems into French translations. Despite these problems, the aesthetic transmission criteria was taken into consideration and in this context, attention was paid to create in the target language the effect of poems created in the source language.

Keywords: Parmaksız, poetry translation, translation approach, aesthetic transmission, creativity in translation.

Giriş

Çeviri, bir ulusun kültür varlığı içindeki değerlerin diğer kültürlerle taşınmasında ve tanıtılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Yeni edebi türlerin bir ulusun edebiyatında hayat bulması veya edebi türlerin gelişip zenginleşmesi, çeviri aracılığıyla gerçekleşen kültürlerarası etkileşimle sağlanmaktadır. Örneğin; Türk edebiyatı genel hatlarıyla incelendiğinde, bu etkileşimin izlerini görmek mümkündür. Türk edebiyatına, roman, tiyatro ve deneme türlerinin girmesi ve zaman içinde bu türlerin gelişmesi, çeviri aracılığıyla sağlanan etkileşimle mümkün olmuştur. Ayrıca, Fransızca yapıtların çevirileriyle, klasisizm, sembolizm, romantizm ve natüralizm gibi akımların etkisi edebiyatımızda görülmüştür. Şiir alanında ise, yine Fransız edebiyatı örneğinden yola çıkacak olursak, Baudelaire, Verlaine, Rimbaud, Mallarmé ve Victor Hugo'nun şiirlerinin çevirileri aracılığıyla, edebiyatımızda romantizm ve sembolizmin yansımaları görülmüştür. Bu bağlamda, kültürlerarası etkileşimde etkin bir rol oynayabilmesi için şiir çevirisi de diğer edebi türlerin çevirisi kadar gereklidir.

Şiir çevirisine olanaksız bir bakış açısıyla bakmak, geçmişte ve günümüzde şiir çevirisiyle sağlanan etkiyi ve etkileşimi göz ardı etmek anlamına gelmektedir ki bu da şiir çevirisinin somut gerçekliğini yok saymaktır. Bununla birlikte, şiir, yapısı itibariyle gerçekten de çevrilmesi en güç tür olarak görülmektedir. Pazarkaya, şiirin neden en güç çevrilebilir tür olduğu kanısını, şöyle açıklamaktadır: "Bu kanı onun çok katmanlı, çok anlamlı ve çoklu yoruma açık kurgusundan, dil ve deyişinden ortaya çıkmıştır" (Pazarkaya 2018: 40). Yapısı itibariyle neredeyse imkânsız görünen şiir çevirisinin, edebiyattaki rolünü etkin bir şekilde oynayabilmesi için şiir çevirmenine önemli bir sorumluluk düşmektedir. Bu bağlamda, çevirmen, şiirsellik olgusunun, estetik iletimin, orijinalindeki özünü ve havayı vermek için yeniden yaratımın önemini kavramalı ve sadece şiirin açık özünün (okur ve çevirmence anlaşılan kısmın) çevrilebileceğinin bilincinde olmalıdır. Şiir, coşkuların, duyguların, duyuların, hayata bakışın, dilsel, kültürel ve tarihsel değerlerin, fikirlerin ve yaşanmışlıkların dışı vurumudur. Şairin ve içinde yaşadığı dünyanın gerçekliğidir şiir. Bu bağlamda, bu kadar değeri sırtında taşıyan şiir, diğer edebi türler gibi başka bir dilde ve kültürde var olmayı ve yaşamayı hak etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, kendi çeviri deneyimimiz aracılığıyla, şiir çevirisinde karşılaşılan zorlukları açığa çıkarmak ve çeviri sürecinde çevirmen kararlarımızı etkileyen çeviri yaklaşımımızı ortaya koymaktır. Çalışmanın önemi, şiir çevirisi deneyimimize dayanan böyle bir çalışmanın çıktılarını paylaşarak çeviri alanına, daha özde şiir çevirisine katkı sağlama düşüncemizden kaynaklanmaktadır. Çalışmada, şiir çevirisinde karşılaşılan zorluklar ve benimsenen çeviri yaklaşımı, Parmaksız'ın serbest vezinli seçme şiirlerinin Fransızca çevirileri üzerinden değerlendirilmektedir. Yapılan değerlendirme, Parmaksız'ın, tarafımızdan seçilen 33 şiirini içeren ve Fransızca çevirisi tarafımızdan gerçekleştirilen, *Dinle Kuşların Sesini / Écoute le chant des oiseaux* başlıklı Türkçe-Fransızca iki dilli şiir derlemesindeki şiirleri kapsamaktadır. Çalışmanın sorunsalını şu sorular oluşturmaktadır: Türkçeden Fransızcaya şiir çevirisinin önündeki zorluklar neler olmuştur? Karşılaşılan sorunlara çözüm bulunabilmiş midir? Sorunların çözümünde hangi yöntemlere başvurulmuştur? Bu çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. "Parmaksız Hakkında" başlıklı birinci bölüm, şairin yaşamını en genel hatlarıyla aktarmakta ve şairin edebi yönünü ele almaktadır. "Şiir Çevirisine Farklı Yaklaşımlar" başlıklı ikinci bölüm, şiir çevirisinin olanaklılığı / olanaksızlığı ile ilgili bazı görüşleri ve bu görüşler çerçevesinde şekillenen çeviri yaklaşımlarını ele almakta ve ayrıca tarafımızın şiir çevirisi yaklaşımına değinmektedir. "Parmaksız'ın Seçme Şiirlerinin Fransızcaya Çevirileri Üzerinden Bir Değerlendirme: Karşılaşılan Zorluklar ve Çeviri Yaklaşımı" başlıklı üçüncü bölümde, *Dinle Kuşların Sesini / Écoute le chant des oiseaux* başlıklı Türkçe-Fransızca iki dilli şiir derlemesinde yer alan şiirlerin Fransızca çevirilerinde karşılaşılan sorunlar ele alınmakta ve bu sorunların çözümünde başvurulan yöntemler çerçevesinde çeviri yaklaşımımız açığa çıkarılmaktadır.

1. Parmaksız Hakkında

Mehmet Nuri Parmaksız, 1974 yılında İstanbul'da doğmuş, ilkokul, ortaokul ve lise eğitimini bu şehirde tamamlamış, ardından Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun olmuştur. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde, Halk Edebiyatı alanında gördüğü Yüksek Lisans Eğitimini, "Âşık Edebiyatında Ağıt Konulu Destanlar" başlıklı tez ile tamamlamıştır.

Bir süre edebiyat öğretmenliği yapan Parmaksız, 2010 yılında, İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği (İLESAM) başkanlığına atanmıştır ve hâlen görevine devam etmektedir. Parmaksız'ın, *İlk Yaz, Erciyes, Hisler Bulvarı, Kümbet, Gülpınar, Karınca, Türk Dili, İLESAM* vb. çok sayıda dergide, şiirleri ve şiir üzerine yazdığı yazıları yayımlanmıştır. Parmaksız, ayrıca, şiir estetiği ile ilgili konferanslar vermiştir (Parmaksız 2019: 26). Parmaksız ile yapılan bir görüşmede, şair, çocukluğundan itibaren şiir yazdığını dile getirmiştir (Parmaksız, 11.02.2019). Parmaksız'ın yıllardır şiir yazması, şiir üzerine yazılar kaleme alması, şiir yazım teknikleri ve şiir estetiği üzerine dersler ve konferanslar vermesi, bildiriler sunması, çeşitli radyo kanallarında şiir-edebiyat ve sanat programları hazırlayıp sunması, şiir söyleşi ve programları düzenlemesi, Parmaksız'ın edebiyata olan bağlılığını ve adanmışlığını göstermektedir. Parmaksız'ın şiir kitapları, denemeleri, inceleme- araştırmaları, roman, mektup, eleştiri, antoloji eserleri ve şiir üzerine yazdığı makaleleri, şairin yüreğinin, edebiyatın içinde attığına tanıklık etmektedir. Öyle ki Parmaksız, şiire, özellikle Türk şiirine ve kültürüne sağladığı katkılardan dolayı, çok sayıda ödüle layık görülmüştür: "Türk Şiirine ve Kültürüne Hizmet Ödülü"; "Ahmet Tufan Şentürk Türk Şiiri Hizmet Ödülü"; "Türk

Dünyası Bahtiyar Vahapzade Ödülü”; “Yusuf Has Hacip Madalyası” (Parmaksız 2019: 26).

Parmaksız'ın, şiirlerinde, doğa, aşk, ilahi aşk, öteki dünya, ayrılık, vuslat, yalnızlık, ölüm, hasret konularını ağırlıklı olarak işleme ve şiirlerinde duygusal coşkunun zirvede olması onun romantik yönüne işaret etmektedir. Okurun, şairin yaşadığı ve anlattığı dünyaya girerek bu dünyayı içselleştirebilmesi de şairin dokunaklı yönüne gönderme yapmaktadır. Parmaksız ile yapılan bir görüşmede, şair, Dünya edebiyatından, Baudelaire, Maiakovski gibi birçok şairin şiirlerini okuduğunu aktarmış, Türk edebiyatından özellikle Ahmet Haşim ve Yahya Kemal Beyatlı'nın mükemmeliyetçiliğinden bahsetmiştir (07.05.2019). Parmaksız'ın, şiirlerinde, Mevlana, Fuzuli, Şems, Şeyh Galip gibi şairleri anması ve bu şairlerin eserleri (Mesnevi, Hüsn-ü Aşk vb.) aracılığıyla çağrışımlar yapması, şairin tasavvufi ve felsefi yönünü göstermektedir. Şairin, semboller aracılığıyla, iç dünyasına inip bu dünyaya ayna tutması, şairin derinliğini ve duygulara seslendiğini göstermektedir. Örneğin; Parmaksız'ın “Vuslatına Kaç Var?” başlıklı şiirinde, “sevgili”, “sonsuzluk”tur (Parmaksız 2019: 50). “Sükût Kuşu” başlıklı şiirinde, “sevgilin gözleri”, “lunapark”tır, “elleri” ise şairin “içindeki çocuğun sallandığı salıncak”tır, aynı şiirde “gözleri”, “yıldız”dır, bakışı “sonsuzluğu muştulayan kapı”dır (Parmaksız 2019: 64). “Liman” şiirinde, “şair” bir “liman”dır, “ıstırabın dalgalarının dinlendiği” (Parmaksız 2019: 92). Şair, şiirlerinde, ayrılık acısı çeker, hasret çeker, hüzünlenir, Mevla'ya sığınır, dua eder, Allah'a şükreder, mahşeri bekler... Şairin, semboller aracılığıyla farklı çağrışımlar uyandıran kapalı anlatımı, şiirlerindeki duygu ve coşku yoğunluğu, üzüntüden, acıdan kaçarak Mevla'ya sığınması, olumsuzlukları Mevla'nın yardımıyla aşması, yaşanan acılara ve olumsuzluklara bağlı ortaya çıkan karamsarlıktan Mevla'ya sığınarak avunması sembolizmin ve romantizmin izlerini taşımaktadır.

2. Şiir Çevirisine Farklı Yaklaşımlar

Şiirin çağrışımlarla yüklü olması, yan anlamlar barındırması, şiirde sözcük oyunlarına sıkça başvurulması ve sözcüklerin duygu yüklü olması, şiir çevirisinde anlam ve duygu kayıplarının düz yazı çevirisine göre daha fazla olabileceğine işaret etmektedir. Bu durum, çeviride ciddi sorunlara yol açmakta ve şiir çevirisinde ister istemez bir duraksama yaşanmasına neden olmaktadır.

Eski çağlardan beri, şiir çevirisiyle ilgili görüşler sunulmuş ve şiir çevirisine yaklaşımlar, genel olarak, şiir çevirisinin olanaklılığı / olanaksızlığı şeklinde iki kutba ayrılmıştır. Mounin'in, Dante'den alıntılattığı şu sözler, şiir çevirisinin olanaksızlığına vurgu yapmaktadır: “Şiir bağıyla uyumlu kılınan şeylerin hiçbiri, ritmi ve uyumu bozulmadan bir dilden diğerine taşınmaz ve bu nedenden ötürü Homeros, Yunancadan Latinceye çevrilmemelidir.” (Dante'den aktaran Mounin 1994: 25) ¹

Şiirin anlam ve biçiminin başka bir dilde tam karşılığını vermenin olanaksızlığına vurgu yaparak, şiir çevirisine tereddütle yaklaşan yazar, şair, eleştirmen ve düşünürler de vardır. Eleştirmen Maurice Blanchot, şiirle ilgili aşağıdaki aktarımıyla şiir çevirisinin olanaksızlığına gönderme yapmaktadır:

Şiirin anlamı, şiirin bütün kelimelerinden, bütün devinimlerinden, bütün vurgularından ayrı oluşamaz. Şiirin anlamı, sadece bu bütün

içerisinde var olur ve onu, şekil aldığı bu biçimden ayırmaya çalıştığımız anda kaybolur. Şiirin neyi ifade ettiği, olduğu şey ile tamamen uyuşmaktadır. (Blanchot'dan aktaran Genette 1982: 239) ²

Ayrıca, şiir dilinin sanatsal dil olarak bilimsel dilden ayrılması ve düz yazı çevirisinden farklı bir kategoride tutulması, şiir çevirisinin olanaksızlığını düşündüren nedenlerden biri olarak görülmektedir. Yüce, sözcüklerin özgürlüğe kavuştuğu şiir türüyle diğer anlatım türleri arasındaki farkı şöyle ifade etmektedir: “Bilimde, uygulayımında ve öteki bütün düz anlatımlarda sözcükler tek sesli, tek renkli ve tek anlamlıdır... Sözcük bu “tek”lerin boyunduruğu altındadır... Sözcükler özlemlerini çektikleri özgürlüğü de ancak şiirde bulabilirler” (Yüce 1997: 37-38). Şiirde, sözcükler özgürdür ve bu özgürlük, farklı çağrışımlara sebep olabilmektedir. Bu bağlamda, şiir dilinde sözcüklerin özgür olması, şiir çevirisinin önündeki engellerden birini oluşturmaktadır.

Yüce'ye göre, şiirin “gizli özü”nün -sözcüklerin ardında yatan gizli anlam ve çağrışımların- çeviri sırasında kaybolma olasılığı yüksektir ve şiirin ancak “açık özü” -diğer bir ifadeyle, okur-çevirmence anlaşılabilir kısmı- çevrilebilir:

Demek ki bir şiiri şiir yapan sözcüklerin yan yana ya da alt alta yazılması değil, onların sözlük anlamları dışında, duygusal tonlar ve çağrışımlar yaratacak biçimde kullanılması yoluyla gizli özün yaratılmasıdır... Şiirde geçen bir sözcüğün, nesnel anlamının dışında, daha derin, bir bakıma büyüsel bir anlamı vardır... Bir şiiri yazıldığı dilden başka bir dile çevirirken o şiirin gizli özünün çeviri sırasında yok olacağı görüşü yaygındır. Çeviriyi yapanın her iki dili (şiirin yazıldığı dil ile çevrileceği dili) ve de şiiri çok iyi bilmesi bu gerçeği değiştirmiyor. Bu niteliklere sahip bir çevirici bile, deyim yerinde ise şiirin dış kabuğunu, Caudwell'in deyimiyile ‘açık özünü’ çevirebiliyor ancak. (Yüce 1997: 50-51)

Ricoeur, şiirde “anlam ve sesin ayrılmaz birliğine -l'union inséparable du sens et de la sonorité-” vurgu yapmakta ve bu durumun, şiir çevirisinin önündeki en büyük zorluğu yarattığına değinmektedir (2004: 5). Ricoeur'ün, şiirde anlam ve sesin ayrılmaz bir bütün olduğuna ilişkin bu açıklaması, şiir çevirisinin olanaksızlığına gönderme yapmaktadır.

Şiir çevirisinin ancak bir şair tarafından yapılabileceğini veya yapılması gerektiğini düşünenler de vardır. Placial, “Şiir ancak bir şair tarafından mı çevrilebilir?” sorusu üzerinden kaleme aldığı yazısında, bu hususu tartışmakta ve şiiri çevrilemez kılanın, şiirin, dilin fonolojik yapısına dayanan bir yazı türü olmasından kaynaklandığına gönderme yapmaktadır (Placial 2014:1). Placial, şiir çevirmek için şair olmak gerekmediğini şu sözlerle vurgulamaktadır:

‘Sadece bir şairin şiir çevirebileceğini’ söylemek, genel olarak metinsel üretimin ve edebiyatın içinde şiirin tekilleştirilmesi varsaymak anlamına gelir. Bildiğim kadarıyla, bir romanı çevirmek için romancı olmak gerektiği pek söylenemez. Tam tersine, insan bilimleri tarafından kastedilen, çevirmenin, çevirdiği metinlerin üretim alanını yeterli düzeyde tanınması- sosyolojik metinleri çevirmek için sosyoloji kavramlarını bilmesi

gerektiğidir. Çevirmenden, sosyolog olması gerekli kılınmaksızın, sosyolojide belirli bir yetkinlik düzeyinde olması beklenmektedir. (Placial 2014:1) ³

Placial, “sadece bir şair şiir çevirebilir” iddiasındaki hatanın, düzyazı ile şiir dili üzerindeki incelemenin heterojen bir şekilde birbirinden ayrılmasından kaynaklandığına dikkat çeker: Bu bağlamda, düz yazı, sanki tek anlamlı bir mesajın nesnel bir ifadesiymiş gibi düşünülür. Bununla birlikte, Proust ve Bergson, zaman kavramı hakkında konuşmaktadır fakat birbirlerinden farklı şeyleri yapmaktadırlar. Bu durumda, çevirmenin işi, onların dil ile kurdukları farklı ilişki şeklini ortaya koymaktır. Şiir çevirisinde de benzer olarak “metnin yaptığını yapmak” hedeflenir fakat şiir çevirisinde ölçü ve kafiye gibi bazı kısıtlamalar vardır. Bununla birlikte, böyle bir kısıtlama, düz yazı çevirisi ile şiir çevirisi arasında kesin bir ayırım kuramaz. (Placial 2014: 4)

Şiir çevirisinin olanaklılığına, hatta erek dile sağladığı kazanımlara vurgu yapan düşünürler de vardır. Ellrodt, şiir çevirisinde bazı kayıplar yaşansa da yeni kazanımların olabileceğini, Gadamer ve Bensimon’dan alıntılarla destekleyerek, şu sözlerle ifade eder:

Çeviri sırasında ‘orijinaldeki rezonansların bir kısmının her zaman mutlaka eksileceği’ ilkesinden yola çıkan Hans-Georg Gadamer, ancak ‘bazı ender ustaca yeniden yaratım durumlarında böyle bir kaybın telafi edilebileceğini veya hatta yeni bir kazanımla sonuçlanabileceğini kabul etmektedir’. Paul Bensimon, ‘şiirsel Sözün demirurjik (yaratıcı, Akl-ı Faal) gücünün tamamen orijinal dilin tutsağı olduğunu reddetmekte’ haklıydı. (Ellrodt 2008) ⁴

Hatim ve Munday ise şiirin diğer bir kültürde işlevini yerine getirmesi için kültürel düzeyde bir aktarımın sağlanması gerekliliğine şu sözlerle gönderme yaparlar: “... iletisi erek kültürde işlev görecekse, şiir, sözcük düzeyinde değil, metin (hatta kültür) düzeyinde çevrilmelidir...” (Hatim & Munday 2004: 24) ⁵

Matiu, şiir çevirisinde, metaforların, sözcük düzleminin, biçimin ve prozodik kodun korunması gerektiğini vurgular. Matiu’ya göre, şiir çevirisindeki bu ilk hipotez, “kayıp yok, kazanç yok” (2008: 130) kuralıyla yönetilir. Böyle bir çevirinin mümkün olup olmadığı sorusunu soran Matiu, varsayımsal olarak bunun mümkün olduğunu belirtir. Çevirmen, çevirinin, belirli bir şiirin tümüyle yeniden yazımı, yeniden yaratımı olduğu gerçeğini bilerek, orijinalindeki tüm yapı ve kalıpları analiz eder ve bu yapı ve kalıpları ürettiği esere, çeviri şiire, aktarmaya çalışır. Bu çerçevede, hiçbir ekleme ve çıkarma yapılmamalıdır. Matiu, bu durumu, Roger T. Bell tarafından sağlanan ilginç bir analiz örneğiyle açıklar: sözdizimsel analiz, anlamsal analiz ve pragmatik analiz, bunların hepsi, tek seferde, cümle veya dize gibi tek bir birim üzerinde yapılır. (Matiu 2008: 130)

Geçmişten günümüze, mevcut çeviri örnekleriyle somut bir gerçeklik olarak var olagelen şiir çevirisine farklı bakış açılarıyla yaklaşarak, şiiri, edebi türler içerisinde hak ettiği değere kavuşturmayı amaçlayan düşünürler de vardır. İnal, şiir çevirisini bir yeniden yaratım, “yazının sıfır noktası’nda yeniden yazma olayı” (1997: 247) olarak ifade etmektedir. İnal’a göre, şiir çevirisinde anlam ve biçim bütünlüğü tam olarak

örtüşmese de, asıl önemli olan, şiirin yeni bir dilde özündeki havayı vermek koşuluyla yeniden özgürlüğe kavuşmasıdır:

Kaynak dildeki uyum, biçim, renk ve tantana başka bir uyum, renk ve tantanaya dönüşmüş demektir... Dergideki çeviriler [...], birbirleriyle örtüşmesi olanaksız olmuş olsa da -ki amaç bu değildir- yeni bir somutlama biçimi olarak çevirmenin elinde gerekse algılayıcı olarak okurun indinde yeniden özgürlüğe kavuşmuş ve yeni bir somut biçime dönüşmüştür. Bu nedenle de yapılan çeviriler, Türkçenin dilbilgisel sınırlarını aşmış, metni, metnin iletisini Türkçede yeniden özgürlüğe kavuşturmayı amaçlamıştır. Türkçeye ve alımlama düzeyimize yeni ölçütler ve değerler katmıştır. [...] örnekler kaynak dildeki bir metnin erek dile çevrildiğinde birincinin sözcüklerini, dilbilgisel yapısını değil de, erek dilin güzel kullanımıyla özünü, havasını kendi söz ve deyiş biçimiyle vererek aslına nasıl bağlı ve saygılı kalındığını göstermektedir. Özü-havayı erek dilde vermek, aslının uyandırdığı duyuların aynı ölçüde, aynı sırada ve aynı ritimde uyanmasını sağlamak anlamına gelmektedir. Duyuları uyandıran öğeler, yani sözcük ve anlam yapısından çıkan duyumsal incelikler, ulaşılması gerçekten de güç, ideal bir durumdur. (İnal 1997: 247, 248, 251)

Asırlardır süregelen şiir çevirisinin somut bir gerçeklik olduğuna vurgu yapan Avunç ise, çevirmenin şiire ve şaire kendini yakın hissederek arasında bir bağ kurmasının önemine değinmektedir. Avunç, şiir çevirisinde asıl önem arz edenin, şiir olgusunu olabildiğince aktarmak olduğunu şu sözlerle vurgulamaktadır:

Şiirin çevrilmezliğine inananlar haklı mıdır? Ancak, şiir yüzyıllardır çevrilegeliğine göre, bu konuda gerçekçi olmak ve bir şiir çevirisi uygulamasının somut gerçekliğini benimsemek gerekir. Konuyu basitleştirerek şu sorular sorulabilir: Baudelaire'i, Tagor'u, Young'ı ya da Mayakovski'yi tanımak istiyorsam, bu ozanların şiirlerini yazdıkları dilleri bilmek zorunda mıyım? Ya da, bir yabancı, örneğin Nazım Hikmet'i tanımak istiyorsa, ille de Türkçe mi bilmeli ya da öğrenmeli?... Çevirmen kendisini yürekli bir şövalye gibi görmemeli, her şiiri çevirmek hevesine kapılmamalı, özgün metne kendisini yakın hissetmeli ve ozanla ilişkiye girebileceğine inanmalıdır çevirisine başlamadan önce... Belki de çevirisinde anlamdan çok şiirselliği, 'şiir tadını', şiirin bizde uyandırdığı etkiyi, lirizmi, ritmi, büyüleme gücünü aktarmaya çalışmalıdır. Başka bir deyişle, çevirmen ozana karşı dürüst olmalıdır; entelektüel bir dürüstlük göstermelidir. Belki de çeviride ideal olan, şiirin yaklaşık çevrilebilirliği karşısında yaklaşık yetkinliğe ulaşmaktır. Erek metin özgün metin değildir, ama tümüyle başka bir metin de değildir. Bir şiiri iyi çevirmekle mekanik bir bağlılık göstermek yerine bütünüyle şiir olgusunu olduğunca aktarabilmek gerekir. (Avunç 1997: 253-254)

Türk şiirinin, çeviri aracılığıyla yurt dışında temsili söz konusu olduğunda ise, Avunç, Türk şiirinin Fransa'da tanıtımının, özellikle çevirilerin sayısının çok az olması nedeniyle, sadece bir girişim olarak kaldığını şu sözlerle açığa çıkarmaktadır:

Türk şiirinin Fransızcaya çevrilmesi konusuna gelince, yukarıda sözü edilen şiir çevirisiyle ilgili güçlüklerden ayrı olarak, Türk dilinin fonetik, morfoloji ve sentaks açısından Fransız dilinden çok uzak bulunması, bu tür çeviriyi daha da güçleştirmektedir. Sayıları çok olmasa da, başarılı çevirilerden söz edilebilir. Ancak Türk şiirinin Fransa'da tanıtımı şimdiye dek ve son zamanlarda iyi niyetli birtakım çabalardan öteye gidememiştir, geniş kapsamlı bir antoloji de yoktur. (Avunç 1997: 254)

Pazarkaya'nın *Çevirinin Estetiği ve Çeviri Serüveni* başlıklı kitabında vurguladığı hususlardan biri de dilin kendisinin bir çeviri olduğu düşüncesidir. Bu bağlamda, "dil denen olgu, çeviriden başka bir şey değil"dir (2018: 12) düşüncesini savunan Pazarkaya, çeviriyi anlatırken "Özel bir iş yapmıyoruz. Bir *oluş* ilkesini uyguluyoruz" diyerek şiirin çevrilirliğinin, çevrilmezliğinin tartışılmasının abes olduğunu ifade etmiştir (2018: 12). Şiir çevirisinin sadece mümkün değil aynı zamanda doğal olduğuna vurgu yapan Pazarkaya, Rilke'yi Türkçeye çevirirken kendisine çeşitli sorular sormuş ve kendisini geri çekerek Rilke'nin hizmetine girip onu Türkçede Rilke olarak bırakabilecek midir sorusu üzerinde yoğunlaşmıştır (2018: 5). Bu bağlamda, Pazarkaya, çeviride kendine uyarlamaya şu sözlerle karşı çıkarak, bu durumda erdem sorunun ortaya çıktığına değinmiştir:

Çeviri çeviridir. Kendine uyarlama değil! Çeviri bir dilden başka bir dile aktarma, kaynak dildeki yazarı hedef dilde de özgünlüğüyle var kılmaktır. Çevirmenin yazar olarak kendisini ortaya koyduğu, giderek öne çıkardığı durumlar, çevirinin uyarlama sınıfına girer ki, burada çeviren, yazara hizmetten kaçmış, yazarı kendisine hizmet eder duruma sokmuştur. Yazar -hele yaşamıyor-sa buna müdahale edemez. (Pazarkaya 2018: 15)

Pazarkaya, başarılı çeviriyi şöyle tanımlamıştır: "... dilden dile çeviri de elbette kaynak dilin kendisi değildir. Ama kaynak dile, o dildeki yapıtın yapısına, özüne giden ipuçları ve yollarla doludur. Çeviri, bu ipuçlarını ve kaynak yapıta giden yolları açtığı ve çoğalttığı ölçüde başarılı bir çeviridir." (2018: 32)

Yazınsal çeviride akrabalık ilişkisine de değinen Pazarkaya, akrabalık derecesini "estetik iletinin" (2018: 37) örtüşmesiyle ilişkilendirerek şu sözlerle açıklamıştır:

Akrabalık ilişkisinden kasıt, kaynak metnin kaynak dil okurları için gönderdiği estetik ileti ile hedef dilde oluşan metnin hedef dil okurlarına gönderdiği estetik iletinin örtüşme ölçüsüdür. Bu ölçüye göre, kaynak metinle hedef metin birinci dereceden akraba da olabilir, uzak bir akraba ya da hısım da olabilir. Birbirine salt yabancı olurlarsa, o zaman çeviriden söz edemeyiz. (Pazarkaya 2018: 37)

Şairin kurduğu şiir yapısının bütünüyle erek dilde sağlanması gerektiğine vurgu yapan Pazarkaya, şiir çevirisine yaklaşımını bir benzetmeyle şöyle ifade etmiştir:

... İstenen, Rilke'nin kurduğu şiir yapısının Türkçede bütünsel olarak yeniden kurulması. Bu noktada, koruma altındaki tarihsel bir binayı aslını bozmadan restore ederken, içyapıda bazı çağdaş müdahaleler olacaktır elbette, bunlar olağandır... Ama önemli olan ulaştığımız bütünün,

gerçekleştirdiğiniz hedefin yola çıktığınız yapının bütünüyle ne kadar benzeştiğidir? Her şeyden önce şiirsel ileti açısından. (Pazarkaya 2018: 7)

Bu bölümde ele alınan şiir çevirisine ilişkin bazı görüş ve yaklaşımlar, şiir çevirisi ile ilgili yaklaşımımızın şekillenmesine katkı sağlamıştır. Özellikle İnal'ın, Avunç'un ve Pazarkaya'nın, yukarıda aktarılan, şiir çevirisiyle ilgili görüşleri, Parmaksız'ın Türkçe şiirlerini Fransızcaya çevirirken aldığı kararlar ve benimsediğimiz yaklaşımda etkili olmuştur. İnal'ın şiir çevirisine, bir yeniden yaratım olarak yaklaşması ve şiir çevirisinde “özü-havayı vermek koşuluyla şiirin yeniden özgürlüğe kavuşması” (1997: 248,251) düşüncesi yine İnal'ın deyimiyile “ulaşılması güç ama ideal olan bu duruma” (251) ulaşma çabamızda etkili olmuştur. Avunç'un, şiir çevirisinde “anlamdan çok şiirselliği, ‘şiir tadını’, şiirin bizde uyandırdığı etkiyi, lirizmi, ritmi, büyüleme gücünü aktarmaya çalışma” (1997:253) fikri, “bütünüyle şiir olgusunu olduğunca aktarmak” (254) gerektiği; “ideal olanın, şiirin yaklaşık çevrilebilirliği karşısında yaklaşık yetkinliğe ulaşmak” olduğu (254) ve “çevirmenin, çevirisine başlamadan önce özgün metne kendisini yakın hissederek ozanla ilişkiye girebileceğine inanması” (253) gerektiği görüşleri, şiir çevirilerinde benimsediğimiz yaklaşımı desteklemiştir. Ayrıca, Pazarkaya'nın Rilke şiirlerini çevirirken yöneldiği “şiirin kaynak dildeki bütünlüğüne yaklaşım, yani sadık kalmaya çalışmak” genel hedefi (2018: 44), “şiirin, şiirsel iletinin, diğer bir deyişle, özerk şiirselliğin hedef dildeki bütünlüğe olabildiğince yansıması gerektiği” (44) ilkesi ve “biçim ve biçemi erek dilde anıştırma ve sezdirme uğraşı” (45) ilkeleri de şiir çevirisine yaklaşımımızı etkilemiştir. Aslında Pazarkaya'nın bu görüşleri, “kendisini geri çekerek Rilke'nin hizmetine girip onu Türkçede Rilke olarak bırakabilecek midir” (2018: 15) sorusuna olumlu bir cevap niteliğindedir. Parmaksız'ın şiirlerinin çevirilerine başlamadan önce, şiir çevirisine ilişkin bu görüşler üzerinde düşünülmüştür. Şiire ilgi duymamız ve kendimizi şaire yakın hissederek onun dünyasına girip onunla ilişki kurmamız, Parmaksız'ın serbest vezinli şiirlerini çevirme kararı almamızda etkili olmuştur.

Bununla birlikte, edebiyatın şiir aracılığıyla temsilinde, şiir çevirisi büyük önem taşımakta ve bir gereklilik arz etmektedir. Özellikle Türkçeden Fransızcaya şiir çevirilerinin çok az sayıda olması, bu tür çevirilerin artırılması gerekliliğine işaret etmektedir. Öyle ki çevirisiyle bir şiirin sadece açık özü çevrilebiliyor olsa da dönemsel şiir anlayışının açığa çıkarılması, şiirin konusunun ve biçimsel özelliklerinin çeviri aracılığıyla aktarılabilmesi, kültürlerarası etkileşimi destekleyerek edebiyata katkı sağlamaktadır.

3. Parmaksız'ın Seçme Şiirlerinin Fransızcaya Çevirileri Üzerinden Bir Değerlendirme: Karşılaşılan Zorluklar ve Çeviri Yaklaşımı

Parmaksız'ın serbest vezinli şiirlerini Fransızcaya çevirme kararı almamızda, çeviri aracılığıyla kültürlerarası etkileşime katkı sağlama düşüncemiz ve şairin kendisi ile yaptığımız görüşme etkili olmuştur. Neden Parmaksız'ın şiirlerini çevirdiğimiz sorusu ise şu şekilde yanıtlanabilir: Parmaksız, şiirleriyle, şiir üzerine yazdıklarıyla, düzenlediği şiir dinletileriyle, şiir sanatı ve estetiği üzerine verdiği derslerle ve konferanslarla, radyoda sunduğu çeşitli şiir-edebiyat ve sanat programlarıyla, Çağdaş Türk edebiyatının özellikle şiir alanındaki önemli temsilcilerinden biridir. Türk kültürüne ve

özellikle şiire sağladığı katkılardan dolayı çok sayıda ödül alan, kendini adeta edebiyata ve şiire adayan bir şairin şiirlerini çevirmek bize bir gereklilik olarak görünmüştür.

Parmaksız'la İLESAM'da 19 Aralık 2016 tarihinde yapılan bir görüşmede, şairin serbest vezinli şiirlerini Fransızcaya çevirme konusu gündeme gelmiştir. Şiir çevirisinin, orijinalindeki özü ve havayı vermek koşuluyla, olanaklı olduğuna inanmamız, şairin serbest vezinli şiirlerinin çevirisi üzerinde düşünme kararı almamızda etkili olmuştur. Görüşme esnasında, şairden serbest vezinli şiirlerini göndermesi rica edilmiş ve şiirler okunduktan sonra çeviri ile ilgili kararımızın kendisine aktarılacağı iletilmiştir. Şiirler okunup çeviri bağlamında değerlendirildikten sonra şiirler arasından seçme yaparak bir kısmının çevrileceği Parmaksız'a aktarılmıştır. Çeviri kararını almamızda, şairin yaşanmışlıklarında kendimizden kesitler bulup kendimizi ona yakın hissetmemiz; şiirlerini çevirirken sanki onunla sohbet ediyormuşuz ve kederine, acısına ve sevgiliye olan özlemine ortak oluyormuşuz duygusuna kapılmamız da etkili olmuştur. Bu bağlamda, şairle ilişkiye girebilmek çeviri sürecini olumlu yönde etkilemiştir. Şairi daha iyi tanımak için şiirleri aracılığıyla düşüncelerinin derinliklerine inmeyi bir yöntem olarak benimsedik zira özellikle bazı şiirlerinde, “kâlû belâ”, “Mesnevi”, “Şems”, “Mevlana”, “Fuzuli”, “ney”, “Mevlâ”, “yâr”, “Leyla ve Mecnun”, “vuslat” (Parmaksız 2019) vb. gibi derin anlamlar barındıran, dini, tasavvufi veya düşünsel yönü bulunan kavramlar yer almaktadır.

2017 yılı Ocak ayında başladığımız Parmaksız'ın serbest vezinli şiirlerinin Fransızcaya çeviri süreci, 2 yıl sürerek 2019 yılı Ocak ayında tamamlanmıştır. Tarafımızca derlenen *Dinle Kuşların Sesini / Écoute le chant des oiseaux* başlıklı Türkçe-Fransızca iki dilli şiir derlemesinde, Parmaksız'ın 33 Türkçe şiiri, Fransızca çevirileriyle birlikte yer almaktadır. Şiirlerin çevirilerinde karşılaştığımız zorlukları ele almadan önce, bu çalışmanın yazarları ve aynı zamanda bu çalışmada değerlendirdiğimiz *Dinle Kuşların Sesini / Écoute le chant des oiseaux* başlıklı derlemedeki şiirlerin çevirmeni Ceylan Yıldırım ve redaktörü Burak Durmuş olarak, editör Sezai Arusoğlu ile birlikte çeviri sürecinde karşılaşılan sorunları tartışıp bu sorunlara çözüm aradığımızı ve ortak kararlar alarak çeviri sürecini yönlendirdiğimizi iletmek gerektiği düşüncesindeyiz.

Parmaksız'ın serbest vezinli şiirlerini Fransızcaya çevirirken karşılaştığımız sorunlar, genel olarak, farklı dil ailelerine ait olan Türkçe ve Fransızca dilleri arasındaki mesafeden ve yine bu mesafeye bağlı olarak, iki kültür arasındaki uzaklıktan kaynaklanmıştır. Türkçe ve Fransızcanın sesbilimsel, biçimbilimsel ve sözdizimsel olarak farklı yapılarda olması, Türkçe şiirlerdeki ritmin, ahengin, uyak düzeninin ve ses uyumunun çevirilerde sağlanmasında sorunlara yol açmıştır. Diğer sorunlardan biri de kültüre özgü kavramlardan kaynaklanmıştır. Şiirlerin özünü farklı bir dilde verebilmek için şaire özgü kavramlar ile şairin içinde yaşadığı kültüre özgü kavramları çeviride vermek gerekmiştir. Nitekim Parmaksız, acıyı, elemi, melâli (derin acı, hüzün), firakı (ayrılık), vuslatı, vuslat iştihakını (sevgiliye kavuşma özlemini), vahdeti, mahşeri ve Tanrı'ya kavuşmayı şiirlerinde işleyen tasavvufi ve düşünsel yönleri olan bir şairdir. Bu nedenle, şiirlerini çevirirken, özü olabildiğince koruyarak aktarmak, şairi iyi bir şekilde temsil etmek için gerekli görünmüştür fakat diğer taraftan da şiirselliği sağlamak, hem özü hem havayı farklı bir dilde vermek, gerçekten de başarılması güç bir durum olarak karşımıza çıkmıştır. Bu durumda, Avunç'un da belirttiği gibi “şairin yaklaşık çevrilebilirliği

karşısında yaklaşık yetkinliğe ulaşmak” (1997: 254), hedeflerimiz arasında olmuştur. Ayrıca, Pazarkaya'nın Rilke'yi çevirirkenki hedeflerini belirtirken ifade ettiği gibi “şiiirin kaynak dildeki bütünlüğüne yaklaşma” (2018: 44), “şiiirin, şiiirsel iletinin, diğer bir deyişle, özerk şiiirselliğinin hedef dildeki bütünlüğe olabildiğince yansımaları gerektiği” (44) ve “biçim ve biçemi erek dilde anıştırma ve sezdirme uğraşı” (45) ilkeleri de şiiir çevirisine yaklaşımımızda ve çeviri sürecinde aldığımız kararlarda etkili olmuştur. Bu bağlamda, şiiirdeki bütünlüğü çeviride sağlayabilmek için Pazarkaya'nın belirttiği, şiiirin anlam düzeylerini çeviride göz önünde bulundurmaya özen gösterdik: “Simgesel anlamlar düzeyi (Konnotation); Düzanlam düzeyi (Denotation); Düzün (ritim) düzeyi; Dize düzeyi; Ses düzeyi” (2018: 73)

Çeviri sürecinde karşılaşılan, yukarıda bahsedilen, iki temel sorunun -dillerarası mesafe ve kültürlerarası mesafe- çeviriyi ne denli zorlaştırdığını daha somut bir şekilde görebilmek için bu çalışmada incelediğimiz *Dinle Kuşların Sesini / Écoute le chant des oiseaux* başlıklı derlemede yer alan şiiir çevirilerinden bazı örnekler verilecektir.

İlk olarak, şiiir çevirisinde, başlıca amaçlarımızdan biri de şiiirselliğinin sağlanmasıydı. Parmaksız'ın serbest vezinli şiiirlerinin çevirileri söz konusu olsa da şiiirlerin bazı dizelerinde uyak düzeni yer almakta, ritmin, ahengin ve şiiirselliğinin oluşumunda bu düzen önemli bir yer tutmaktadır. Fransızcanın sözdizimsel ve sesbilimsel olarak farklı bir yapıda olması, çeviride ses ve ritim düzeylerine ulaşmada ve uyak düzeninin sağlanmasında sorunlara yol açmıştır. Şiiir çevirisi, yeniden yaratım noktasında daha fazla özgürlük sunsa da şiiirlerin özünü farklı bir dilde vermek ve özgünlüğünü yansıtmak gerektiği düşüncemizden ötürü, çevirilerde, şiiirin özünü vermeye ve özgünlüğünü yansıtmaya özen gösterilmiş fakat bu durumda, dilsel farklılıklardan kaynaklı bazı sorunların oluştuğu görülmüştür. Örneğin; “Hasretin G/izi” (Parmaksız 2019: 42) başlıklı şiiirin başlığı, başlı başına bir sorunsal oluşturmuştur. Türkçe şiiirde yapılan ses ve kelime oyunu, ses ve biçim olarak farklı bir yapıda olan Fransızcada sağlanamamış ve bizde uyandırdığı çağrışım doğrultusunda, Fransızcada “Le Mystère de la nostalgie” (2019: 43) olarak karşılanmıştır. Aynı şiiirin son kısmı, Fransızcada, ses ve ritim düzeyleri ve uyak düzeni açısından, yaklaşık yetkinliğe ulaşılmaya çalışılarak, aşağıdaki şekilde sağlanmaya çalışılmıştır:

HASRETİN G/İZİ

...

Âh bir bozulsa sesinle sessizlik.

Benim en büyük derdim

Nedir biliyor musun yâr?

Sen-siz-lik.

LE MYSTÈRE DE LA NOSTALGIE

...

Ô, si ta voix brisait le silence.

Mon plus grand souci

Sais-tu mon amour, quel est mon plus grand souci ?

Ton ab-sen-ce.

Dillerarası mesafeden dolayı Fransızca çevirilerde karşılaşılan bazı sorunların çözümünde dipnotla açıklama yoluna gidilmiştir. Örneğin, “An/Sızın” (Parmaksız 2019: 88) başlıklı Türkçe şiirdeki kelime oyunu veya benzer etkiyi uyandıracak bir kelime oyunu erek dilde sağlanamadığından dipnot yöntemine başvurulmuş, erek okur orijinal şiirdeki kelime oyunundan haberdar edilmiştir:

AN/SIZIN

An/sızın¹ doğan güneşin ardında

Ne yalanlar saklanır bilir misin?

Kapkaralık zifir gibi

Dağların arkasındadır onlar.

Ve bir an için söylenir tüm şarkılar.

SOUDAIN

Derrière le soleil qui se lève soudain

Sais-tu quels mensonges se cachent ?

D'une obscurité absolue, noirs comme dans un four

Ils sont derrière les montagnes.

Et pour un moment se chantent toutes les chansons.

Şaire özgü kavramlar ile şairin içinde yaşadığı kültüre özgü kavramlarla ilgili olarak, çeviri sürecinde bu kavramları olabildiğince koruma yönünde bir karar aldığımız için özellikle kültüre özgü kavramları dipnot yöntemiyle açıkladık. Şiirde, dipnot yöntemine başvurmamızın sebebi ise şiirin özünün, ancak bu kavramların aktarılmasıyla erek dilde korunabileceği görüşümüzden kaynaklandı. Şiirin sadece “açık özü”nü -okur-çevirmence anlaşılan kısmını- çevirebileceğimizin bilincinde olarak çağrışım ve mana yüklü kültürel kavramları çeviride korumaya çalıştık. Örneğin, “Kâlû Belâ Kokusu” (Parmaksız 2019: 44-45) başlıklı şiirdeki “kâlû belâ” dini kavramını, Fransızcada ahengi ve şiirselliği sağlamak için “bir zamanlar, uzun zaman önce, eski çağlarda” anlamına gelen “jadis” sözcüğüyle (zaman zarfı ile) karşıladık fakat “kâlû belâ” kavramını, Kuran-ı Kerim’den alıntılanarak dipnotla açıkladık: (*L’odeur du « kâlû belâ » : « ils ont dit oui (tu es notre Dieu) », renvoie à la prise d’une certaine responsabilité par les humains avant leur arrivée au monde, cf. sourate VII, verset 172 du Coran) (Parmaksız 2019: 46).

Parmaksız’ın şiirlerinde sıklıkla geçen “hüzün”, “hasret”, “vuslat”, “melâl”, “efkâr”, “iştîyak”, “hicran” (Parmaksız 2019) gibi sözcüklerin çevirilerinde de bazı zorluklar yaşanmıştır. Örneğin, Arapça kökenli eskimiş bir sözcük olan melâl sözcüğü “1. Can sıkıntısı, usanç 2. Üzüntü, hüzün, dert” (<http://www.tdk.gov.tr>) anlamlarına gelmektedir. Parmaksız, şiirlerinde bu sözcüğe genellikle “hüzün, üzüntü, dert”

¹ An/Sızın : démonstration d’une situation d’intraduisibilité ; « an » (« l’instant ») et « sızın » (« ton tourment ») tous deux réunis donnent « d’un coup », « soudain », « tout à coup », « brusquement », etc.

anlamalarını yükleyerek, aşk acısının, sevgiliye duyulan özlemin açtığı onulmaz derde, üzüntüye, hüznü çağrışım yapmıştır. Aşağıdaki şiirlerde geçen “melâl” sözcüğü, şiir içerisinde yüklendiği anlam ve çağrışım doğrultusunda ve Fransızcada şiirselliği sağlamak için ritim, ses ve dize düzeyleri göz önünde bulundurularak, duruma göre, Fransızcada acı, üzüntü, hüznün, elem anlamlarına gelen sözcüklerle karşılanmıştır: “Ötelerin Hayali” başlıklı şiirde geçen “Yollar efkârli, yıllar melâl...” dizesi “Les chemins sont tristes, les années mélancoliques...” (Parmaksız 2019: 32-33); “Kaybedecek Neyim Var?” başlıklı şiirde geçen “Anladım ki melâlin hep kanımda gezinir,” dizesi “J’ai compris que ton chagrin circule toujours dans mon sang,” (2019: 36-37) ; “Şimdi Ölsün” şiirindeki “Şimdi ölsün, / Hangi okur ortak olur melâlime.” dizeleri “Si je meurs maintenant, / Quel lecteur partagera-t-il ma douleur ?” (2019: 48-49) ; “Nafile” başlıklı şiirdeki, “Her dem ızdırap çeken duvarlar / Besler bendeki melâli.” dizeleri “Les murs souffrant à chaque instant / Attisent le chagrin en moi.” (2019: 84-85) şeklinde çevrilmiştir. “Melâl” sözcüğü, içinde geçtiği şiirde kazandığı anlam ve yüklendiği çağrışım doğrultusunda, şiirselliğin ve şiirde bütünselliğin yansıtılması da göz önünde bulundurularak erek dilde karşılanmıştır. Her şiirin kendi içinde bir bütün oluşturduğu düşünüldüğünde, Fransızca çevirilerde, şiirselliği ve bu bütünselliği sağlayacak şekilde sözcük seçimine özen gösterilmiştir.

Kültürel değerlerin aktarımıyla ilgili olarak, “Düşünsene Bir” (Parmaksız 2019: 62) başlıklı şiirde geçen “Mevlana” ve “Şems” ile yapılan çağrışım, Fransızca çeviride bu kültürel değerlerin korunması ile sağlanmaya çalışılmıştır. Böylece, bu değerlere yüklenen derin anlam ve çağrışımların erek okur tarafından görülmesi sağlanmak istenmiştir:

DÜŞÜNSENE BİR...

...

Ey nefesi bulut, saçları yağmur kokan

Gülüşüyle güldüğüm, sabrımdaya coşan rüya.

Dizlerinde, gözlerinde sakladığım dünya

Önce Mevlânâ’yı Şems’e

Sonra Şems’i Mevlânâ’ya boyar.

Aşkın baharı her seher

Sadece senin ellerinde çiçek açar.

Ey nefesi bulut, saçları yağmur kokan

Artık hüznün içindeki mutluluğa âşığım

Düşünsene bir,

Var mı benim senden gayrı ışığım?

Düşünsene bir...

RÉFLÉCHIS...

...

Ô celui dont le souffle sent le nuage, les cheveux la pluie
 Au sourire qui me fait rire, ô rêve enthousiasmé dans ma patience.
 L'univers que je cache sur tes genoux, dans tes yeux
 Peint d'abord Mevlana² à Şems³
 Ensuite Şems à Mevlana.
 Les printemps de l'amour à chaque aurore
 Fleurissent seulement dans tes mains.
 Ô celui dont le souffle sent le nuage, les cheveux la pluie
 Je suis désormais amoureux du bonheur dans la tristesse
 Réfléchis,
 Ai-je d'autre lumière que toi ?
 Réfléchis...

Kültürel değerleri çeviride olabildiğince korumayı amaçladığımızı daha önce belirtmiş olmakla birlikte, özellikle sanatsal nitelik taşıyan kültürel kavramların çevirilerinde bu kavramları aktarım yöntemiyle taşıyarak dipnotla açıklamayı yöntem olarak benimsedik. Erek okura yabancı olan şairi -farklılığını ve özgünlüğünü yok etmeden- ve şiirlerin dilsel, kültürel ve tarihsel yabancılığını olabildiğince yansıtmaya çalıştık. Örneğin; “Rüzgâr” (Parmaksız 2019: 38-39) başlıklı şiirde geçen “Mesnevi”, “Hüsn-ü Aşk”, “Fuzuli” gibi sanatsal değer taşıyan ve düşünsel yönleri olan kavramları çeviride koruyup dipnotla açıklayarak kültürel değerlerin ve bu değerlere yüklenen derin anlam ve çağrışımların aktarımının sağlanmasına özen gösterdik:

RÜZGÂR

Mesnevi'de gizlenmiş, Hüsn-ü Aşk'ta aşikâr;
 Ruhumuzdan beslenen
 Esrârlı bir âlemin, habercisidir rüzgâr.
 Sanki elestten bana âşına olan bir yüz;
 Düşlerimde her gece durmaksızın ağlıyor,
 Nalişiyle kalbimi binlerce kez dağlıyor...
 Neden diyorum neden?
 Sesten ziyade hüznü hiç aklımdan çıkmıyor,
 Aynalarla bu gönlüm bir türlü barışmıyor.
 Beklemekte gözlerim uykuyu her saniye,
 İçimde çağlayanlar akıp durmakta yine.

² Mevlana : mystique et poète soufi du XIIIème siècle, Djalal ad Din Rumi.

³ Şems : maître et contemporain de Rumi, Shams ad Din Tabrizi.

Söylesene Fuzuli,
 Firkâtin denizinde neden esmiyor rüzgâr?
 Kapıların ardında bizi korkutan ne var?
 Anladım ki sonunda,
 İnsanın kendisiymiş muamma olan duvar!
 Her fâni mezarını kendi eliyle kazar.
 Gönül kuşum yoruldu artık kaçacak yer yok!
 Hayallerimden başka yelken açacak yer yok!

LE VENT

Caché chez Mesnevi⁴, apparent chez Hüsn-ü Aşk⁵;
 Nourri de notre âme
 Le messager d'un univers mystérieux est le vent.
 Comme si un visage divin connu par moi ;
 Pleure chaque nuit dans mes rêves sans cesse,
 Brûle mille fois mon cœur par son gémissement...
 Pourquoi je dis, pourquoi ?
 Sa douleur plutôt que sa voix m'est inoubliable,
 Mon cœur ne se réconcilie jamais avec les miroirs.
 Mes yeux toujours en attente du sommeil chaque instant,
 Mon cœur déborde de nouveau comme une cascade.
 Dis-moi, Fuzuli⁶,
 Pourquoi le vent ne souffle-t-il pas dans la mer de séparation ?
 Qu'y a-t-il derrière les portes et qui ?
 J'ai enfin compris que,
 C'est l'homme lui-même qui est le mur de mystère !
 Chaque mortel creuse sa tombe par ses propres mains.
 L'oiseau de mon cœur, désormais fatigué, a nulle part ailleurs pour
 s'enfuir !
 Nulle part ailleurs où naviguer que mes rêves !

⁴ Mesnevi : soit Mathnawi. Ouvrage du XIIIème siècle écrit en persan par le poète soufi Djâlal ad Din Rumi.

⁵ Hüsn-ü Aşk : littéralement « Beauté et Amour », œuvre de Cheikh Galip, poète turc du XVIIIème siècle.

⁶ Fuzuli : poète du XVIème siècle, un des principaux représentants de la tradition de diwan.

Yeni bir dilde yeniden yaratım olanağı ve şiirlerin çevirisinde yaklaşık yetkinliğe ulaşma çabamız, Fransızca çevirilerde şiirselliğin sağlanmasına azami düzeyde özen göstermemize olanak sağlamıştır. Bununla birlikte, şiir çevirisinin, yeniden yaratımda sağladığı özgürlüğü, öz ve havanın erek dilde verilebilmesi için gereken yaratıcılıkla sınırladık. Pazarkaya, çeviride yaratıcılığın kaynak metnin kültüründen beslendiğine vurgu yaparak, yaratıcılığa bakışını Shibata Sho'dan bir alıntıyla destekleyerek şu sözlerle aktarmıştır:

[Çevirmen] Ya orijinal metni kendi dilinin özelliklerine sadık kalarak dönüştürür ya da orijinal metnin içeriğini olabildiğince tam olarak vermek için, kendi diline karşı zor kullanır. Birinci durumda yaratıcılık söz konusu olmayıp (güzel) bir sahteliktir yapılan. İkinci durumda (zorlu) bir yaratıcılık söz konusudur; yabancı dilin zorlamasıyla kendi dili için yaratıcılık (Pazarkaya 2018: 38).

Aşağıdaki “Meçhul” (Parmaksız 2019: 70) başlıklı şiirde, uyak düzeni mevcuttur. Şiirdeki uyak düzeni, ritim ve ahenk çeviride sağlanmaya çalışılmıştır fakat erek dilin ses, biçim ve sözdizimsel farklılıklarının, ritmin, ahengin ve şiirselliğin sağlanmasında ciddi bir sorun oluşturduğu görülmüştür. “Meçhul” başlıklı şiirde, her ne kadar tam bir örtüşme sağlanamasa da, dilsel farklılıkların neden olduğu sorunları, orijinal şiirin özünü ve havasını olabildiğince koruyamaya çalışarak erek dilin olanaklarını zorlayıp bir yeniden yaratımla çözmeye çalıştık:

MEÇHUL

İçimde biriktirdim yalnızlıkları
Kimi turuncu, kimi sarı.
Ama bir renk var ki
Adı bende saklı.
Meçhul mü, meçhul
İçimden bir türlü yansımaz dışarı.

INCONNU

J'ai entassé des solitudes en moi
Certaines oranges, certaines jaunes.
Mais il y en a une de couleur
Dont le nom se cache dans mon intérieur.
Inconnue, très inconnue
En aucun cas ne se reflète-t-elle à l'extérieur.

Parmaksız'ın şiirlerinde, sözcüklere yüklenen derin anlam ve çağrışımların erek dil okuruna taşınabilmesi için şiirlerin özü, serbestliğe gitmeden çevrilmiştir. Bu bağlamda, “Uyan, Ey İnsan Uyan” (Parmaksız 2019: 72) başlıklı şiirde, şairin, dünyanın fani olduğuna gönderme yaparak Mevla'ya sığındığına çağrışım yapan dini ve tasavvufi sözcükler erek dile aktarılarak dipnotla açıklanmıştır:

UYAN, EY İNSAN UYAN

Hiç bakma öyle mahzun,
 Bitmez görünen ömrün beyhudedir.
 Âhlar çeken âşık değil,
 Aslında felek divânedir.
 Bize aşktan gayrısı yalan,
 Nedir hayattan bize kalan?
 Gülşen diye bilinen sükûttan bir hayaldir.
 Bülbül bir figüran insansa seyredendir.
 Âlemin bütün sırrı bir ney sesinde gizli,
 Bilinmeyen ne varsa, hep O kitapta gizli.
 Nefse hoş gelen her şey,
 Dünyada şâhânedir.
 Gören göz için bunlar,
 Yıkık bir virânedir.
 Uyan, ey insan uyan! Mühlet bitmek üzere.
 Sonsuz gibi görünen, dünya çökmek üzere.
 Uyan, ey insan uyan! Mühlet bitmek üzere...

RÉVEILLE-TOI, Ô HOMME RÉVEILLE-TOI !

Ne regarde pas si triste,
 Ta vie qui paraît éternelle est futile.
 Ce n'est pas l'amant qui pousse des soupirs,
 C'est en réalité le sort qui affole.
 Autre qu'amour est mensonge pour nous,
 Que nous reste-t-il de la vie ?
 Ce qu'on appelle roseraie n'est qu'un rêve de silence.
 Le rossignol est figurant et l'homme spectateur.
 Le secret de tout l'univers est caché dans le son d'un Ney⁷,
 Tout ce qui est inconnu n'est caché que dans Ce livre⁸.
 Tout ce qui nous plaît,

⁷ Ney : instrument à vent en roseau, flûte traditionnelle, notamment jouée par les derviches.

⁸ Ce livre : la majuscule désigne le Coran, livre sous-entendu sacré, comme l'on aurait dit de la Bible.

Est merveilleux dans le monde.
 Pour des yeux qui voient,
 Ce n'est que ruine.
 Réveille-toi, ô homme réveille-toi ! Le temps est presque écoulé.
 Le monde qui paraît éternel est sur le point de s'effondrer.
 Réveille-toi, ô homme réveille-toi ! Le temps est presque écoulé...

Eskimiş Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerin Türkçe şiirlerde tercih edilmesi ve derin anlam ve çağrışımlarla yüklü olması, doğru ve etkin bir temsilin sağlanması için çeviride bu sözcüklerin korunarak aktarılmasını gerektirmiştir. Bu bağlamda, içerisinde dini ve tasavvufi sözcüklere yüklü derin anlam ve çağrışımlar barındıran bir şiiri, özü ve havasını koruyarak aktarmak oldukça zor olmuştur. Şiirin özü korunduğunda, erek dilde şiirselliğin sağlanmasında sorun yaşandığı, şiirsellik sağlandığında, şairin bilinçli olarak tercih ettiği söz ve ifadelerin yok olduğu ve özünden uzaklaşıldığı görülmüştür.

Parmaksız'ın şiirlerinde geçen "yâr", "sevgili", "dua", "vahdet", "şükûr" (Parmaksız 2019) sözcükleri ilahi sevgiliye çağrışım yapmaktadır. Aşağıdaki "Sözüm Söz" (Parmaksız 2019: 90) başlıklı şiirde, şairin kullandığı sözcüklere yüklenen anlam ve çağrışımlar onun dünya bakışını yansıtmaktadır. Bu bağlamda, şairin ve şiirinin etkin bir temsili için şiirdeki dini kavramların çeviride korunarak karşılanmasına özen gösterilmiş fakat bu durumda, ritim, ahenk ve uyum açısından yüksek düzeyde bir örtüşme sağlanamamıştır.

SÖZÜM SÖZ

Elmanın içindeki kurdum ben
 Düşmüşüm özü hasret olan diyara.
 Şekere yasaklı bir ruhum
 Gelmişim dünyaya yâri bulmaya.
 Beklemek, özlemek kaderim benim.
 Mevlâ'nın izniyle düşmem hiç âha.
 Sabrım elbet ulaşır sabaha.
 Gerçeğim sonsuzluk, rüyam dünyadır.
 Hasret bende mutluluk açan yara.
 Sözüm söz, özümse yemin
 Vatanıdır ruhumun kâlû belâ.
 Beklemek, özlemek kaderim benim.
 Mevlâ'nın izniyle düşmem hiç âha.
 Sayılı nefesim şükürdür Allah'a.

MA PROMESSE EST UNE PROMESSE

Moi, le ver dans la pomme
 Je suis tombé dans un monde de nostalgie d'essence.
 Moi, une âme interdite au bonbon
 Je suis venu au monde pour trouver l'amant.
 Attendre, éprouver du manque c'est mon destin.
 Si le Seigneur le permet, je ne regretterai jamais.
 Sans doute, ma patience verra le matin.
 Ma réalité est l'éternité, mon rêve est le monde.
 La nostalgie, m'est une blessure qui fleurisse du bonheur.
 Ma promesse est une promesse, mon essence, un serment
 Le jadis est la patrie de mon essence.
 Attendre, éprouver du manque c'est mon destin.
 Si le Seigneur le permet, je ne regretterai jamais.
 Mes souffles comptés sont grâces à Dieu.

Sonuç

Bu çalışmada, tarafımızca derlenen ve Fransızcaya çevrilen, Parmaksız'ın serbest vezinli seçme şiirleri ile Fransızca çevirilerini içeren, *Dinle Kuşların Sesini / Écoute le chant des oiseaux* başlıklı şiir derlemesindeki Fransızca çevirilerde karşılaşılan güçlükler değerlendirilerek şiir çevirisine bakışımız ve çevirilerde benimsediğimiz yaklaşım açığa çıkarılmıştır.

Çalışmanın "Parmaksız Hakkında" başlıklı birinci bölümünde, şairin yaşamı genel hatlarıyla aktarılmış ve şairin edebi yönü ele alınmıştır. Parmaksız'ın, şiirlerinde, doğa, aşk, ilahi aşk, öteki dünya, ayrılık, vuslat, yalnızlık, ölüm, hasret konularını ağırlıklı olarak işlediği gözlemlenmiştir. Şairin, semboller aracılığıyla iç dünyasına inip bu dünyaya ayna tutması şairin derinliğini ve duygulara seslendiğini göstermektedir. Şairin, semboller aracılığıyla farklı çağrışımlar uyandıran kapalı anlatımı, şiirlerindeki duygu ve coşku yoğunluğu, yaşadığı acılardan ve olumsuzluklardan kaynaklı karamsarlığını Mevla'ya sığınarak avutması sembolizmin ve romantizmin izlerini taşımaktadır.

Çalışmanın "Şiir Çevirisine Farklı Yaklaşımlar" başlıklı ikinci bölümünde, geçmişten günümüze şiir çevirisine yaklaşımlar genel hatlarıyla ele alınmış ve şiir çevirisine yönelik bakış açımız aktarılmıştır. Şiir çevirisiyle ilgili görüşlerin, genel olarak, şiir çevirisinin olanaklılığı / olanaksızlığı şeklinde iki kutba ayrıldığı görülmüştür. Şiir çevirisinin olanaksızlığını düşünenler arasında, şiirin anlam, biçim ve ses olarak ayrılmaz bir bütün olduğunu ve bu bütünün sadece var olduğu dilde varlığını sürdürebileceğini savunanlar olmuştur. Şiir çevirisinin olanaklılığını ve hatta erek dile kazanımlar sağladığını savunan düşünürler de olmuştur. Bu bağlamda, İnal'ın, Avunç'un ve Pazarkaya'nın görüşleri aktarılmıştır. İnal'ın şiir çevirisine, bir yeniden yaratım olarak yaklaşması ve şiir çevirisinde "özü-havayı vermek koşuluyla şiirin

yeniden özgürlüğe kavuştuğu” görüşü (1997: 248,251); Avunç’un, şiir çevirisinde, “bütünyle şiir olgusunu olduğunca aktarmak” gerektiği ve “ideal olanın, şiirin yaklaşık çevrilebilirliği karşısında yaklaşık yetkinliğe ulaşmak” olduğu görüşleri (1997: 254) şiir çevirilerinde benimsediğimiz yaklaşımı etkilemiştir. Ayrıca, Pazarkaya’nın şiir çevirisiyle ilgili “şiirin kaynak dildeki bütünlüğüne yaklaşım, yani sadık kalmaya çalışmak” genel hedefi (2018: 44), “şiirin, şiirsel iletinin, diğer bir deyişle, özerk şiirselliğin hedef dildeki bütünlüğe olabildiğince yansması gerektiği” (44) ilkesi ile “biçim ve biçemi erek dilde anıştırma ve sezdirme uğraşı” (45) ilkeleri de şiir çevirisine yaklaşımımızı etkilemiştir.

“Parmaksız’ın Seçme Şiirlerinin Fransızcaya Çevirileri Üzerinden Bir Değerlendirme: Karşılaşılan Zorluklar ve Çeviri Yaklaşımı” başlıklı üçüncü bölümde, şiirlerin çevirisi sürecinde karşılaştığımız sorunlar ele alınmış ve bu sorunların çözümünde hangi yöntemlere başvurduğumuz açığa çıkarılarak, derlemede yer alan şiir çevirilerine ilişkin genel bir değerlendirme yapılmıştır. İlk olarak, şiirlerin çevirisinde, orijinal şiirin özünün ve havasının korunarak erek dile aktarılmasında yaklaşık yetkinliğe ulaşmak amaçlanmıştır. Bu bağlamda, erek dilde, yeniden yaratım (yaratıcılık) ile şiirlerin özünün ve havasının korunarak aktarılmasına özen gösterilmiştir. Bununla birlikte, çeviri sürecinde, diller arasındaki mesafeden kaynaklı dilsel-kültürel farklılıkların, özellikle şiirselliğin sağlanmasında ciddi bir sorun oluşturduğu görülmüştür. Fransızcanın sesbilimsel, biçimbilimsel ve sözdizimsel olarak Türkçeden farklı bir yapıda olması, çeviri sırasında bazı zorlukların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Pazarkaya’nın da belirttiği gibi, özellikle ses yapısından kaynaklı farklılıklar çeviri sürecini oldukça zorlamıştır:

En büyük güçlük de yapısal ya da kurgusal özellikleri aktarırken karşılaşılan güçlüktür. Sözdizimsel yapının kaynak ve hedef dillerdeki farklılığının belki görece kolay üstesinden gelinir. Ses yapısının farklılığı ise üstesinden gelmenin neredeyse olanaksız olduğu düzlemdir. Dize yapısı, ölçü, uyak yapısı da çevireni müthiş zorlar. (Pazarkaya 2018: 41-42)

Sözdiziminden kaynaklı sorunlarda, uygun yer değiştirmelerle şiirlerin kaynak dilde yarattığı etki çevirilerde yaratılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, şiir çevirisinde tam çağrışım yapamama olasılığı veya şiirin, çevirmende, şairin uyandırmak istediği çağrışımlarından farklı çağrışım uyandırması, şiir çevirisinin zorluğunu bir kez daha ortaya koymuştur. Ayrıca, Parmaksız’ın şiirlerine yansıyan dini-tasavvufi yönünü farklı bir kültürde yansıtabilme çabamız, şiirlerin özünü verirken Parmaksız’ın kullandığı dini sözcük ve ifadeleri olabildiğince koruyarak aktarmak yönünde olmuştur. Bu durum da şiirselliğin, orijinal dildeki ritmin, ahenginin ve uyak düzeninin erek dilde sağlanmasında sorunlara yol açmıştır. Bununla birlikte, Parmaksız’ın şiirlerinde, bazı dizelerin, şiirin içeriksel ve biçimsel doruğunu oluşturduğu görülmüştür. Bu bağlamda, Pazarkaya’nın, “ozanın şiirsel deyiş tavrını bozmadan içeriksel bir yaklaşımı gerçekleştirmek” (2018: 75) ilkesi benimsenerek şiirlerin kaynak dilde yarattığı etki çevirilerde korunmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak, Parmaksız’ın serbest vezinli Türkçe şiirlerinin Fransızca çevirilerinde, estetik iletim ölçüt alınarak, özgün yapı ve şairin şiirsel tavrı olabildiğince korunmaya çalışılmıştır. Yaşadığımız deneyim sonucunda, özellikle şiir çevirisi söz konusu olduğunda, farklı bir dilde hem özü hem de havayı koruyarak aktarmanın

gerçekten de ulaşılmaması çok güç bir ideal durum olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, çevirmenin, “bütünüyle şiir olgusunu olduğunca aktarmanın ve şiirin yaklaşık çevrilebilirliği karşısında yaklaşık yetkinliğe ulaşmanın” (Avunç 1997: 254) öneminin bilincinde olması, şiirin, çeviri aracılığıyla, edebiyatta etkin bir rol oynamasına olanak tanımakta ve böylece kültürlerarası etkileşime katkı sağlamaktadır.

KAYNAKLAR

AVUNÇ, Yaşar, (1997), “-Türkçeden Fransızcaya Şiir Çevirisi- Şiir Çevirileri”, (Ed. H. Anamur), *Hasan-Âli Yücel’i Anma Kitabı, Çeviri: Ekinler ve Zamanlar Kavşağı* içinde, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Yayını, 2. baskı, s. 253-260.

BENER, Yiğit, (1997), “ ‘Sorumlu’ Çevirmenin Sorunları”, (Ed. H. Anamur), *Hasan-Âli Yücel’i Anma Kitabı, Çeviri: Ekinler ve Zamanlar Kavşağı* içinde, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Yayını, 2. baskı, s. 191-199.

BLANCHOT, Maurice, (1943), *Faux pas*, Paris: Gallimard, G. Genette tarafından aktarılan, *Palimpsestes, La Littérature au second degré*, 1982, Paris: Seuil, s. 239.

ELLRODT, Robert, (2006), “Comment traduire la poésie ?”, *Palimpsestes* [Çevrimiçi], Hors série, İnternette erişime açıldığı tarih: 01 Eylül 2008, Erişim tarihi: 18 Şubat 2019, URL: <http://journals.openedition.org/palimpsestes/247> ; DOI : 10.4000/palimpsestes.247

HATIM, Basil, MUNDAY, Jeremy, (2004), *Translation: An advanced resource book*, Routledge Applied Linguistics, London: Routledge, s. 24.

İNAL, Tuğrul, (1997), “Bir Olay: Tercüme Dergisi. Şiir Çevirisi ve bir Örnek”, (Ed. H. Anamur), *Hasan-Âli Yücel’i Anma Kitabı, Çeviri: Ekinler ve Zamanlar Kavşağı* içinde, İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi Yayını, 2. baskı, s. 247-252.

MATIU, Ovidiu, (2008), “Translating Poetry, Contemporary Theories and Hypothesis”, *Professional Communication and Translation Studies*, s.127-134.

MOUNIN, George, (1994), *Les Belles Infidèles*, Lille: Presses Universitaires de Lille, s. 25.

PARMAKSIZ, Mehmet Nuri, (2019), *Dinle Kuşların Sesini / Écoute le chant des oiseaux (Türkçe-Fransızca İki Dilli Şiir Derlemesi / Recueil de poèmes bilingue turc-français)*, (Derleyen ve Fransızcaya Çeviren: C. Yıldırım, Redaktör: B. Durmuş, Editör: S. Arusoğlu), Ankara: Lirik Yayıncılık.

PAZARKAYA, Yüksel, (2018), *Çevirinin Estetiği ve Çeviri Serüveni*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

PLACIAL, Claire, (2014), “« Seul un poète peut traduire la poésie » – Vraiment ?”, *Langues de feu* [Çevrimiçi], Yayınlandığı tarih: 26 Ekim 2014, Erişim tarihi: 18 Şubat 2019, URL: <https://languesdefeu.hypotheses.org/814>

RICŒUR, Paul, (2016), *Sur la traduction*, Paris: Les Belles Lettres, s. 5.

YÜCE, Ali, (1997), *Şiirin Dili, Yapısı, İşlevi*, Ankara: Doruk Yayınları.

Diğer Kaynaklar:

PARMAKSIZ, M. Nuri ile Şiir Çevirisi Üzerine Görüşme, İLESAM (Ankara), 19 Aralık 2016, 14.00-16.00.

PARMAKSIZ, M. Nuri ile Şiirlerinin Fransızcaya Tarafımızca Yapılan Çevirileri Üzerine Görüşme, İLESAM (Ankara), 11 Şubat 2019, 12.00-14.00.

PARMAKSIZ, M. Nuri ile Şiir Üzerine Görüşme, (Telefon görüşmesi), 07 Mayıs 2019, 11.12-11.22.

<http://www.tdk.org.tr/> (Erişim tarihi: 18 Şubat 2019)

Sonnotlar

¹ “Aucune chose de celles qui ont été mises en harmonie par lien de poésie, ne se peut transporter de sa langue en une autre sans qu’on rompe sa douceur et son harmonie, et c’est la raison pourquoi Homère ne doit pas être mis du grec en latin.” (Dante’den aktaran Mounin 1994 : 25)

² “Le sens du poème est inséparable de tous les mots, de tous les mouvements, de tous les accents du poème. Il n’existe que dans cet ensemble et il disparaît dès qu’on cherche à le séparer de cette forme qu’il a reçue. Ce que le poème signifie coïncide exactement avec ce qu’il est.” (Blanchot’dan aktaran Genette 1982 : 239)

³ “Dire que « seul un poète peut traduire la poésie » suppose une singularisation de la poésie au sein de la littérature et de la production textuelle en général. Que je sache, on n’entend guère qu’il faille être romancier pour traduire un roman. Ce qu’on entend en revanche, pour les sciences humaines, c’est que le traducteur doit connaître suffisamment le domaine de production des textes qu’il traduit – avoir des notions de sociologie pour traduire des textes de sociologie. On lui demande une compétence spécifique en sociologie, sans pour autant exiger de lui qu’il soit sociologue.” (Placial 2014 : 1)

⁴ “Partant du principe qu’à la traduction « manquera toujours nécessairement une partie des résonances qui vibrent dans l’original », Hans-Georg Gadamer admet pourtant que « dans quelques rares cas de reprise magistrale, une telle perte peut être compensée, ou même conduire à un gain nouveau ». Paul Bensimon eut raison de « nier que la puissance démiurgique du Verbe poétique soit toute captive de sa langue d’origine. »” (Ellrodt 2008)

⁵ “... poetry need to be translated at the level of the text (or even culture) and not the word if their message is to function in the target culture...” (Hatim&Munday 2004: 24)